

УДК 342.6

О. В. Кривенко

СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан внутрішніх військ МВС України та запропоновано основні напрями їх розвитку.

Ключові слова: внутрішня безпека, збройна боротьба, організаційна структура військ.

Постановка проблеми. Утворення незалежної України та її становлення протягом 20 років як правової, соціальної держави стало результатом втілення сподівань українського народу. За роки незалежності України відбулися суттєві зміни щодо основних складників як правоохоронних органів держави, так і її Воєнної організації. У цілому як основний напрямок реформування можна виділити зменшення “військового складника” та реалізацію відомого системотворчого принципу “одна функція – одна структура”.

Як показали парламентські слухання [1], Воєнна організація і сектор безпеки відстають від вимог сучасності, їх складники критично послаблені і на сьогодні не є адекватними завданням захисту національних інтересів України. Повільно здійснюється реформування діяльності правоохоронних органів відповідно до європейських стандартів, призначених забезпечувати національну безпеку. Недостатньо враховується та обставина, що в українському суспільстві відбувається політична радикалізація, зростають екстремістські настрої і прояви, що може створювати реальну загрозу громадському спокою, державному суверенітету і територіальній цілісності України.

Слід зазначити, що найбільш суттєвих, а під час і зовсім не зрозумілих намагань реформування зазнавали внутрішні війська МВС України (далі – внутрішні війська). Після зменшення чисельності військ на 24 % [2] обсяги щоденних службово-бойових завдань не зменшилися, а навіть збільшилися, причому рівень матеріально-технічного, фінансового забезпечення недостатній. Характерним є те, що на найвищих рівнях відзначалося: “На сьогоднішній день внутрішні війська є взірцем та без перебільшення елітним військовим формуванням з правоохоронними функціями, надійним захисником громадян. Внутрішні війська несуть нелегку службу, перебуваючи у постійній готовності прийти на допомогу в

умовах кризових ситуацій та стихійних лих. Військовослужбовці бережуть державу від злочинних посягань та тероризму” [3].

З огляду на створення двох комісій під головуванням Президента України щодо реформування правоохоронних органів і реформування Збройних Сил України та військово-промислового комплексу [4] стає актуальним питання щодо наукового обґрунтування напрямів реформування внутрішніх військ, законодавчого їх закріплення та всебічного забезпечення.

Протягом останніх чотирьох років до Верховної Ради України було подано п'ять законопроектів щодо реформування внутрішніх військ, але на сьогодні зміни до законів, які регламентують службово-бойову діяльність внутрішніх військ, так і не зроблені.

Мета статті полягає у прогнозуванні напрямів реформування внутрішніх військ відповідно до економічних можливостей держави з урахуванням розроблених концепцій реформування Міністерства внутрішніх справ та Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Щоб визначити основні напрями реформування внутрішніх військ, необхідно оцінити їх стан, зміни у середовищі внутрішньої безпеки, спрогнозувати роль і місце внутрішніх військ у секторі безпеки і оборони держави.

Основні завдання внутрішніх військ визначені Законом України [5]. Крім того, додаткові завдання військ визначають: закони України “Про оборону України”, “Про боротьбу з тероризмом”; “Про правовий режим надзвичайного стану”; Указ Президента України “Про внесення змін до Положення про територіальну оборону України”; розпорядження Президента України “Питання забезпечення державної охорони”; Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про військові частини спеціального призначення військ внутрішньої та конвойної охорони”.

Виходячи із завдань, які визначені у нормативних актах, можна констатувати, що внутрішні війська функціонують і виконують службово-бойові завдання як у сфері оборони, так і у сфері внутрішньої безпеки держави.

Таким чином, прогнозуючи напрями розвитку внутрішніх військ, необхідно проаналізувати зміни як у сфері збройної боротьби, так і у сфері внутрішньої безпеки.

Щодо змін у сфері збройної боротьби.

Характерною рисою сучасних конфліктів є посилення ролі політичних, економічних, екологічних, інформаційних засобів під час підготовки і в ході воєнного конфлікту. При цьому у більшості випадків створюються коаліційні та багатонаціональні сили, розширюється масштаб операцій з перетворенням морського, повітряного, космічного та сухопутного простору в єдиний глобальний театр воєнних дій.

Відсутність чітких розмежувальних ліній між ворогуючими сторонами поступово призводить до нівелювання понять “фронт”, “лінія фронту”, “тил” тощо. Перевага надається “безконтактним” та асиметричним бойовим діям, зокрема жорсткому інформаційно-психологічному протиборству.

Характерним елементом бойових дій стає широке застосування новітніх засобів розвідки та ураження противника, зокрема високоточної зброї, а в перспективі – зброї, створеної на нових фізичних принципах.

Спостерігаються загальна динаміка та швидкоплинність воєнних дій, які стрімко поширюються на всю територію держави. Збільшується тривалість латентної (прихованої) фази конфлікту, а сама силова фаза зменшується.

Основні зусилля зосереджуються на виведенні з ладу “уразливих центрів” потенційного противника, насамперед вищого політичного та військового керівництва, ключових об’єктів економіки та життєдіяльності держави.

Дедалі більшого значення набуває інформаційний чинник у реалізації зовнішньої політики та забезпеченні національних інтересів провідних держав світу. Цьому сприяє стрімкий розвиток новітніх технологій. Суттєво впливають на безпеку держави загострення міжконфесійних та міжетнічних суперечностей, а також природні та технологічні катастрофи.

Підсумовуючи викладене вище, можливо дійти висновку, що з урахуванням латентної (прихованої) фази збройного конфлікту роль і значення внутрішніх військ у збройній боротьбі зростатимуть.

Щодо змін у сфері внутрішньої безпеки.

Події останнього часу є підтвердженням зростання впливу внутрішніх суспільно-політичних загроз на дестабілізуючі фактори розвитку країн світу і свідчать про зростання інтенсивності невдоволених настроїв населення різних країн. Унаслідок цього виникали внутрішні конфліктні ситуації, які супроводжувалися масовими акціями протесту, безладдями, а у деяких випадках і збройним протистоянням. Наприклад, в Алжирі хвиля народних виступів на соціальному ґрунті збіглася з масовими заворушеннями у Тунісі. Хвиля масових заворушень на Близькому Сході (Лівія, Єгипет, Ємен та Сирія) спричинені необхідністю реформ у суспільному житті. Масові заворушення у Великій Британії викликані невдоволенням діями правоохоронних органів; низка протестів виключно соціально-економічного характеру відбулася у Франції, Італії, Греції; акції політичного характеру та на етнічному підґрунті пройшли у Росії.

Звертаючи увагу на здатність держав до адекватного реагування на дестабілізуючі фактори й обсяги негативних наслідків (збитків), до яких призводять масові заворушення, можливо висновити, що з найменшими втратами кризові ситуації долають держави, які мають спеціально підготовлені сили внутрішнього реагування. Такими сучасними моделями сил внутрішнього реагування (втручання) можуть бути національна жандармерія Франції, війська карабінерів Італії, жандармерія Туреччини.

Ураховуючи події останнього часу в світі та аналізуючи динаміку розвитку активності невдоволених громадян в Україні, можна стверджувати, що у 2012 р., особливо у період передвиборчої кампанії до Верховної Ради, спостерігатиметься зростання цієї активності, на фоні чого не виключається ймовірність виникнення заворушень.

Зважаючи на те, що основною “силовою” компонентою Міністерства внутрішніх справ України є з’єднання і частини внутрішніх військ, можливо спрогнозувати, що у сфері внутрішньої безпеки роль і значення внутрішніх військ зростатимуть.

Проаналізувавши зміни у безпековому середовищі, можна дійти висновку, що обов'язковою умовою адекватного реагування держави на загрози, пов'язані з воєнними конфліктами та масовими заворушеннями, є наявність підготовлених сил, які здатні швидко розгорнутися та виконувати завдання у будь-якому регіоні держави. Такими силами в Україні є з'єднання і військові частини внутрішніх військ. В умовах сьогодення вони повинні бути мобільними, автономними з підвищеною оперативною готовністю до виконання законодавчо визначених завдань.

При цьому під мобільністю розуміється спроможність сил швидко пересуватися у ході виконання службово-бойових завдань у

готовність до виконання службово-бойових завдань та передислокуватись у будь-який регіон держави протягом доби.

Безумовно, реформування внутрішніх військ має відбуватися в єдиній системі заходів реформування Міністерства внутрішніх справ як такого, до сфери інтересів якого належить більшість із завдань, що ними виконуються.

Стан внутрішніх військ. Внутрішні війська на цей час організаційно складаються з Головного управління внутрішніх військ, шести управлінь територіальних командувань, частин прямого підпорядкування.

Загальну організаційну структуру військ подано на рис. 1.

Рис. 1

різноманітних умовах обстановки, що обумовлює наявність у них штатної техніки транспортування та засобів її обслуговування і ремонту.

Автономність обумовлює здатність сил виконувати службово-бойові завдання тривалий час в умовах відриву від пунктів постійної дислокації за рахунок наявності власних підрозділів забезпечення та заздалегідь створених запасів матеріально-технічних засобів.

Підвищена оперативна готовність – це здатність сил протягом 4 год привести себе у

Максимальна чисельність внутрішніх військ відповідно до Закону України [2] становить **33 тис. 300** осіб. На даний час спискова чисельність внутрішніх військ становить **30 тис. 983** особи, із них: офіцерів – 4 639 (**15 %**); військовослужбовців за контрактом – 11 802 (**38,1 %**); військовослужбовців строкової служби – 10 395 (**33,5 %**); курсантів – 1 289 (**4,2 %**); працівників та службовців – 2 858 (**9,2 %**) [6, с. 24].

Необхідно звернути увагу на те, що частка військовослужбовців строкової служби у

загальній чисельності внутрішніх військ ще залишається значною (33,5 % – третина особового складу внутрішніх військ). Це, у свою чергу, зумовлює погіршення здатності військ до виконання службово-бойових завдань у період звільнення/призову на строкову службу та введення в службу молодого поповнення (до 6 місяців на рік).

За напрямками службово-бойової діяльності чисельність внутрішніх військ розподіляється таким чином: ГУВВ – 0,9 %; спеціальні моторизовані частини міліції (патрульні підрозділи) – 31,6 %; військові частини та підрозділи спеціального призначення – 8,6 %; військові частини (підрозділи) з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних – 20,0 %; частини з охорони атомних електростанцій – 3,9 %; частини з охорони важливих державних об'єктів (у тому числі охорони дипломатичних представництв та консульських установ) – 15,7 %; авіаційні частини та підрозділи – 2,1 %; навчальні заклади, частини забезпечення – 18,1 % [6, с. 23].

Надалі, враховуючи вимоги сьогодення, на нашу думку, доцільно внутрішні війська за функціональним призначенням поділити на такі складники: Територіальні сили правопорядку; Сили оперативного втручання; Сили спеціальної охорони і оборони; Сили спеціальної охорони і оборони; Сили забезпечення та підтримки військ (рис. 2).

Зважаючи на обмеженість необхідних фінансових і матеріально-технічних ресурсів держави для переходу внутрішніх військ на систему комплектування виключно за контрактом, а також на необхідність збільшення штатної чисельності на 6 тис. штатних одиниць, не доцільно передбачати повну відмову від строкової військової служби. Найближчим часом слід виділити найбільш важливий мобільний складник у структурі військ – **Сили оперативного втручання** – і зосередити на ньому більшість наявних ресурсів.

До **Сил оперативного втручання** (див. рис. 3) пропонується включити частини та підрозділи спеціального призначення, які утримувати у підвищеній оперативній готовності як резерв Міністра для реагування на надзвичайні ситуації з терміном прибуття у будь-який регіон держави впродовж **однієї доби**.

Відповідно до Сил оперативного втручання можна включити: 14-ту бригаду спеціального призначення; 8, 9, 47-й полки спеціального призначення; п'ять рот спеціального призначення управління ТрК; роту спеціального призначення з охорони дипломатичних представництв; гірськострілецьку роту спеціального призначення та загін бойових плавців.

Рис. 2

Основною ознакою Сил оперативного втручання є їх підвищена мобільність та достатня “незалежність” від завдань у пунктах постійної дислокації.

військовослужбовцями за контрактом здійснити підготовчі заходи та побудувати за рахунок спеціального фонду бюджету 4 гуртожитки казарменого типу у *військовій*

Рис. 3

З урахуванням запланованих штатних змін загальна штатна чисельність Сил оперативного втручання буде становити **3 548** осіб (10,6 % загальної чисельності військ).

З метою підвищення здатності внутрішніх військ виконувати покладені на них завдання доцільно до кінця 2015 р. поступово укомплектувати посади сержантів і солдатів військовослужбовцями військової служби за контрактом і привести співвідношення цих категорій до оптимальних показників. При цьому загальна частка військовослужбовців строкової служби у структурі особового складу військ знизиться до **22 %**, а в Силах оперативного втручання – до **13 %**. Виконання зазначених завдань проводити у такій послідовності:

у 2012 р. – з огляду на відсутність фінансування на комплектування

частині 3027, удосконалити нормативно-правову базу, запланувати додаткові кошти на будівництво та збільшення грошового забезпечення;

у 2013 р. – збільшити чисельність військовослужбовців військової служби за контрактом на **928** осіб, продовжити будівництво та реконструкцію гуртожитків, довести рівень грошового забезпечення військовослужбовців за контрактом у частинах спеціального призначення до 4 тис. грн;

у 2014 р. – збільшити укомплектованість на **1 625** осіб, продовжувати будівництво гуртожитків;

у 2015 р. – додатково прийняти на військову службу за контрактом **2 091** особу та довести чисельність військовослужбовців військової служби за контрактом до запланованого рівня укомплектованості,

завершити будівництво гуртожитків.

За попередніми розрахунками, не збільшуючи штатної чисельності внутрішніх військ та не зменшуючи обсягу службово-бойових завдань, що ними виконуються, можливо прийняти на військову службу за контрактом **4 644** особи. Подальше збільшення чисельності військовослужбовців за контрактом не доцільне, тому що обумовлює збільшення штатної чисельності внутрішніх військ через законодавчу вимогу тривалості робочого тижня і потребує значного збільшення видатків державного бюджету.

З огляду на важливість мобільної компоненти військ першочергово комплектуватися військовослужбовцями за контрактом будуть військові частини спеціального призначення та спеціальні моторизовані військові частини міліції.

Для підвищення можливостей Сил оперативного втручання планується додаткове укомплектування **1 187** посад військовослужбовцями військової служби за контрактом.

Успішне проведення зазначених вище заходів неможливе без їх достатнього фінансування. Відповідно до проведених розрахунків для виплати грошового забезпечення, забезпечення військовослужбовців речовим майном та для переобладнання наявного казарменого житлового фонду під гуртожитки (або для компенсації за піднаймання житла для сімей військовослужбовців військової служби за контрактом) **фінансування військ потребує збільшення:**

у 2012 р. – на **59,7** млн грн для збільшення мінімального розміру місячного грошового забезпечення військовослужбовців військової служби за контрактом на першому році служби до **1 600** грн (за аналогією до МВС);

у 2013 р. – на **534** млн грн, у тому числі **380,5** млн грн на грошове забезпечення, **16,5** млн грн на забезпечення речовим майном та на **137** млн грн – для переобладнання наявного казарменого житлового фонду під гуртожитки та будівництва нових гуртожитків;

у 2014 р. – на **815,4** млн грн, у тому числі **636,6** млн грн на грошове забезпечення, **17,8** млн грн на забезпечення речовим майном та **161** млн грн – для забезпечення військовослужбовців житлом;

у 2015 р. – на **1** млрд **063,4** млн грн, у тому числі **910,8** млн грн на грошове забезпечення, **27,6** млн грн на забезпечення речовим майном та **125** млн грн – для завершення будівництва службового житла.

Усі ці напрямки будуть деталізовані у Перспективному плані розвитку внутрішніх військ на період до 2015 року.

Опрацьовуючи підходи до реформування внутрішніх військ, автор не враховував вимоги Концепції реформування та розвитку Збройних Сил України, обговорення якої здійснювалося на парламентських слуханнях, але, безумовно, у разі її затвердження будуть вноситися відповідні зміни і до Концепції реформування внутрішніх військ.

Висновки

1. Зважаючи на зміни у світовому безпековому середовищі, появу нових викликів та загроз національній безпеці держави, можливо прогнозувати зростання значення внутрішніх у структурі сектора безпеки і оборони держави.

2. Реформування внутрішніх військ повинно здійснюватись в єдиній системі реформування Міністерства внутрішніх справ України з урахуванням державних заходів, що будуть проводитися стосовно військовослужбовців (підвищення грошового забезпечення, створення реально діючих механізмів забезпечення житлом тощо).

3. Кінцевою метою реформування внутрішніх військ має бути створення на їх базі нової моделі мобільних, автономних з підвищеною оперативною готовністю сил, здатних у найкоротші строки виконати законодавчо визначені завдання у будь-якому регіоні держави.

4. Першочерговими заходами у ході реформування внутрішніх військ має бути створення на базі частин і підрозділів спеціального призначення Сил оперативного втручання, куди слід спрямувати більшу частину фінансових і матеріальних ресурсів.

5. Реформування внутрішніх військ потребує належного фінансового і матеріально-технічного забезпечення та нормативно-правового закріплення у відповідній державній програмі.

Список використаних джерел

1. Стан та перспективи розвитку Военної організації і сектору безпеки України [Електронний ресурс] : матеріали і рекомендації парламентських слухань від 23.05.2012 р. – Режим доступу : <http://ippi.org.ua>

2. Про загальну структуру і чисельність Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : Закон України від 10.01.2002 р. № 2925-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>

3. Виступ Президента України під час святкування 20-ї річниці внутрішніх військ МВС України 26.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 27.06.2008 р. № 598/2008. – Режим доступу : www.rnbo.gov.ua

5. Про внутрішні війська МВС України [Електронний ресурс] : Закон України від 26.03.1992 р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

6. Біла книга. Внутрішні війська МВС України [Текст] // Щорічник. – К. : ГУВВ України, 2011.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2012 р.